

РЕЗЮМЕТА НА НАУЧНИТЕ ТРУДОВЕ

На д-р Светлин Върбанов, д.м.

1. Кроскултурален анализ на нагласата към самоубийство. Диертационен труд за присъждане на научна и образователна степен „доктор“. (А 1.)

ЦЕЛ: Да се направи сравнителен кроскултурален анализ на нагласата към самоубийство и нейната връзка с тревожните и депресивни преживявания.

МЕТОДИ: Събиране на данни от участниците чрез анкетна карта с информация за пол, възраст, държава, семеен статус, религия, религиозност, суицидни мисли и суицидни опити в миналото, Въпросник за нагласата към самоубийство (Predicament questionnaire) , Въпросник за личностова и ситуативна тревожност (STAI), Скринингов въпросник за депресивни преживявания(PHQ-2)

РЕЗУЛТАТИ: Нашето изследване показва, че въпросникът има характеристиките на скала. Той може да се прилага както за оценка на индивидуалната нагласа към суицид, така и за изследването и сравняването на нагласата при групи с различни социокултурни характеристики. Очертаните от резултатите тенденции сочат, че различните култури се различават по отношение на нагласата си към самоубийство. Тези разлики нарастват заедно със социокултуралните различия между отделните групи. Независимо от разликите в нагласата, нашите резултати показваха, че неблагоприятните житейски ситуации, които в най-голяма степен биха могли да предизвикат суицидна идеация, са сходни в различните изследвани извадки. Тези ситуации се свързват най-вече с трайната загуба на здраве и автономност, психична болест и свързаната с това стигма, чувството за отговорност, респективно – чувството за вина. Не установихме връзки между суицидната нагласа и пола, възрастта и религиозността. Въпреки това резултатите ни потвърдиха протективната роля на семейството при формирането на суицидна идеация. Установените връзки между суицидната нагласа и суицидните опити потвърждават, че нагласата повлиява възникването на суицидна идеация и респективно увеличава вероятността от суицидни действия. Установена бе връзка между суицидната нагласа и депресивните преживявания. Характерните за депресията песимизъм и чувство за безнадеждност най-вероятно улесняват възприемането на самоубийството

като възможен, а понякога и като единствен изход от трудна житейска ситуация. Установихме също, че при формирането на суицидната нагласа важна роля играе тревожността като личностова черта, а не толкова ситуативната тревожност.

ИЗВОДИ: Резултатите показват, че хората са склонни да възприемат самоубийството като „нормална“ реакция в отговор на неблагоприятни житейски събития и ситуации. С други думи, обществените нагласи са възприемчиви към самоубийството като изход. Възможни бъдещи насоки на програмите за превенция на самоубийствата са именно промените на тези обществени нагласи.

AIM: The aim of the study is to make a comparative cross-cultural analysis of suicidal attitude and its relation to anxiety and depressive experiences.

METHODS: Questionnaire about gender, age, state, marital status, religion, religiosity, previous suicidal thoughts, and suicide attempts. Predicament questionnaire, State-Trait Anxiety Inventory (STAI), Patients Healthcare Questionnaire (PHQ – 2).

RESULTS: Our study showed that the questionnaire had scale characteristics. It can be used to assess individual attitudes to suicide as well as to examine and compare attitudes in groups with different socio-cultural characteristics. Outcome trends show that different cultures differ in their attitudes towards suicide. These differences increase with the socio-cultural differences between the groups. Despite differences in attitudes, our results have shown that adverse life situations that most likely trigger suicidal ideation are similar in the various samples examined. These situations are mainly related to the lasting loss of health and autonomy, mental illness and related stigma, a sense of responsibility, respectively - a sense of guilt. We found no correlation between suicidal attitudes and gender, age, and religiosity. Nevertheless, our results confirmed the protective role of the family in the formation of suicidal ideation. The established links between suicidal attitudes and suicidal ideation confirm that attitudes influence the emergence of suicidal ideation and therefore increase the likelihood of suicidal ideation. A correlation was found between suicidal attitudes and depressive experiences. Characteristic of depression, pessimism and a sense of hopelessness most likely facilitate the perception of suicide as a possible and sometimes even the only way out of a difficult life situation. We

also found that in the formation of suicidal attitudes, anxiety as a personality trait plays an important role, rather than state anxiety.

CONCLUSIONS: The results show that people tend to perceive suicide as a "normal" reaction in response to adverse life events and situations. In other words, public attitudes are receptive to suicide as a way out. Possible future directions for suicide prevention programs are precisely the changes in these societal attitudes.

2. Съдебно-психиатрична експертиза в семейното право. Върбанов, С. (2019) Монография. (В 3.)

В последните десетилетия съдебно-психиатричното изследване в семейно-правните отношения придобива все по-голяма важност и е от първостепенно значение при формиране на правилен съдебен акт. Това поставя предизвикателства пред специалистите съдебни психиатри и изисква от тях задълбочени познания в областта на специфичните отношения в семейна среда. В книгата са разгледани последователно важни съдебно-психиатрични аспекти на родителството и семейното право, включително „Родителство и психична болест“, „Ограничаване и отнемане на родителски права“, „Спор за родителски права“, „Насилие над деца“, „Детеубийство“, „Родителско отчуждение и синдром на родителско отчуждение“. Приведени са и са анализирани много примери от българската и световна съдебна и експертна практика.

In recent decades, forensic psychiatric evaluation in family-law has become increasingly important and of paramount importance in the formulation of a proper judicial act. This poses challenges for forensic psychiatrists and requires in-depth knowledge of the specific relationships in the family environment. The book addresses successively important forensic and psychiatric aspects of parenting and family law, including "Parenting and Mental Illness", "Restricting and Withdrawal of Parental Rights", "Custody Dispute," "Child abuse", "Felicide", "Parental Alienation and Parental Alienation Syndrome". Many examples of Bulgarian and international jurisprudence and expert practice have been presented and analyzed.

3. Самоубийството. Рискови фактори и културални аспекти на суицидната нагласа. Върбанов С (2019) (Г 6.)

Самоубийството е актуален и сериозен психологически, икономически, социален и медицински проблем. Въпреки множеството изследвания все

още няма пълна яснота относно механизмите на възникване и развитие на суицидното поведение. Книгата разглежда известните рискови фактори за самоубийство, като са включени и данни от собствени проучвания. Поставен е акцент върху кроскултуралните особености и нагласата към самоубийство в отговор на неблагоприятни житейски събития.

Suicide is a contemporary and serious psychological, economic, social and medical problem. Despite many studies, there is still little clarity on the mechanisms of onset and development of suicidal behavior. The book looks at known risk factors for suicide, including data from own researches. Emphasis is placed on cross-cultural characteristics and attitudes towards suicide in response to adverse life events.

4. Suicide and murder-suicide involving automobiles. Pridmore S, Varbanov S, Sale I. (2017) *Australas Psychiatry*. (Г 7.1.)

Objective: We aim to explore the phenomenon of suicide by driving one vehicle into another, and draw attention to the cost to occupants of targeted vehicles.

Method: We examined academic literature, court and newspaper reports, and online sources.

Results: Driver suicide may be achieved by colliding with a fixed object or another vehicle. When a second vehicle is targeted, the occupants of that vehicle experience property loss, and potentially physical and psychiatric injury, or death. Driver suicides are associated with death of another person, in 11.3% of cases. Some suicidal individuals are able to act with great consideration for the consequences of their actions.

Conclusion: Every effort must be made to help suicidal people with mental disorders or other predicaments. There is a need for public discussion of suicide by targeting an oncoming vehicle. It is less likely that suicide drivers who target other vehicles are unable to choose and more likely they have not considered the consequences of their actions.

Цел: Целта ни е да проучим феномена на самоубийство чрез умишлен сблъсък на едно превозно средство в друго и да насочим вниманието към цената му за пътниците на въпросните превозни средства.

Метод: Разгледахме академична литература, съдебни доклади и онлайн източници.

Резултати: Самоубийството на водача може да бъде постигнато чрез сблъсък с неподвижен предмет или друго превозно средство. Когато сблъсъкът е с друго превозно средство, пътниците на това превозно средство претърпяват имуществени вреди и потенциално физически и психични травми или смърт. Самоубийствата на водачите са свързани със смърт на друг човек, в 11,3% от случаите. Някои самоубийци са в състояние да действат с голямо внимание към последствията от своите действия.

Заключение: Трябва да се положат всички усилия, за да се помогне на суицидните индивиди с психични разстройства или други житейски затруднения. Необходимо е обществено обсъждане на самоубийството чрез сблъсък с насрещно превозно средство. По-малко вероятно е шофьорите самоубийци, които са насочени към други превозни средства, да не са имали избор и по-вероятно е да не са взели предвид последиците от своите действия.

5. Approaches to suicide prevention: Ideas and models presented by Japanese and international early career psychiatrists. Satona Saito, Toru Horinouchi, Svetlin Varbanov et al. (2018) *Psychiatry and Clinical Neuroscience* (Г 7.2.)

During the JSPN's 113th Annual Meeting in 2017 "Approaches to Suicide Prevention" was discussed in three Fellowship Award Symposia. Twelve early career psychiatrists from 10 countries presented. The presentations are summarized and organized focusing on the suicide-prevention roles or models associated with development, lobbying, education, training, and research.

По време на 113-тата годишна среща на JSPN през 2017 г. В три сесии беше проведен симпозиума „Подходи за превенция на самоубийствата“. Участваха 12 млади психиатри от 10 държави. Презентациите са обобщени и организирани с акцент върху моделите за превенция на самоубийства, свързани с развитието, лобирането, образованието, обучението и изследванията.

6. Does Driver Suicide Occur in Iran? Pridmore S, Varbanov S, Sale I, Ahmadi J. (2019) *Iranian journal of Psychiatry and Behavioral Science* (Г 7.3)

Background: Iran has a relatively low suicide rate and the highest road death rate in the world.

Objectives: To explore the possibility that driver suicide occurs in Iran.

Materials and Methods: Examination of the relevant suicide and road traffic literature.

Results: Suicide in Iran includes self-immolation, hanging and other violent methods. It is stigmatized and suicidal intent and actions may be denied. The choice of suicide method depends on availability and culture. Driver suicide is reported in many countries and represents a small percentage of the total number of suicides. It is a method which may hide the fact of suicide and suggest accident. We could find no report of driver suicide from Iran.

Conclusions: There is great interest in reducing the road toll in Iran. Driver suicide may be occurring but not being reported. If driver suicide has a role in the road deaths of Iran, identification and quantification would be helpful.

Предистория: Иран има сравнително нисък процент на самоубийства и най-високата смъртност от ПТП в света.

Цели: Да се проучи възможността за самоубийство на водачи на МПС в Иран.

Материали и методи: Разглеждане на съответната литература за самоубийствата и движението по пътищата.

Резултати: Самоубийството в Иран включва самозапалване, обесване и други насилствени методи. Тя е стигматизирана и самоубийствените намерения и действия могат да бъдат отречени. Изборът на метод за самоубийство зависи от неговата достъпност и съответната култура. Самоубийства на управляващи МПС се съобщават в много страни и представляват малък процент от общия брой самоубийства. Това е метод, който може да скрие факта на самоубийството и да наподобява злополука. Официални съобщения за самоубийство на водачи от Иран не могат да бъдат намерени.

Изводи: Има значителен интерес към намаляването на ПТП в Иран. Самоубийството на водачи на МПС може да е реалност, но не се съобщава

официално. Ако самоубийството на водачи на МПС има роля за големия брой смъртни случаи от ПТП в Иран, идентифицирането и количественото му измерване би било полезно.

7. Social Attitudes to Suicide and Suicide Rates. Pridmore S, Varbanov S, Aleksandrov I, Shahtahmasebi S (2016) Open Journal of Social Science (Г 8.1.)

Background: Persistence with ineffective suicide prevention together with suicide mortality trends are a concerning commentary on society. Although suicides are committed by individuals, the reasons for individuals contemplating suicide may, at least in part, be due to the socio-economic and socio-political perceptions and attitudes of suicide. A lack of public discussion and suicide education maintains current suicide trends and has led to “more of the same” interventions. Suicide prevention programmes must break the cycle of providing the public with more medical intervention at higher costs in terms of lives lost and in monetary term, and instead, eradicate suicide as a solution. Methods: In this paper we explore suicide as the outcome of a dynamic process of decision making, using the Predicament Questionnaire designed by one of the authors. Results: The results suggest that the association between adverse life events and suicide as a solution is well established in the public mindset. In other words, social perception of suicide as a solution to a problem can help maintain or raise suicide rates. Conclusions: Suicide must be openly and responsibly debated to remove the myth and stigma surrounding it. We recommend the grassroots approach to suicide prevention. Further research in replicating the survey questionnaire is needed.

Предистория: Персистиращата неефективност на превенцията на самоубийствата заедно с тенденциите при смъртността от суицид са силно обезпокояващи. Въпреки че самоубийствата се извършват от индивиди, причините за суицидните опити могат поне отчасти да се дължат на социално-икономическите и социално-политическите възприятия и нагласи за самоубийство. Липсата на обществено обсъждане и информиране поддържа актуалните тенденции и води до преповтаряне на същите интервенции отново и отново. Програмите за превенция на самоубийствата трябва да прекъснат цикъла на осигуряване на обществото на повече медицински услуги на все по-висока цена- както по отношение на загубените животи, така и във финансов план, и вместо това да премахнат самоубийствата като решение. Методи: Ние изследваме

самоубийството като резултат от динамичен процес на вземане на решения, използвайки въпросника за оценка на нагласата към самоубийство (Predicament Questionnaire). Резултати: Резултатите сочат, че връзката между неблагоприятните житейски събития и самоубийствата като решение е добре установена в общественото мислене. С други думи, социалното възприемане на самоубийството като решение на житейски проблем може да допринесе за поддържане или повишаване на процента на самоубийствата. Изводи: Самоубийството трябва да бъде дискутирано открито и отговорно, за да се премахне мита и стигмата около него. Според нас превенцията следва да се извършва на ниво общество. Необходими са по-нататъшни проучвания, използвайки въпросника.

8. Exploring Social Attitude to Suicide Using a Predicament Questionnaire.
Shahtahmasebi S, Varbanov S, Aleksandrov I, Pridmore S (2016) Open Journal of Social Science (Г 8.2)

Background: It is acknowledged that adverse events can lead to suicide. Aim: To describe a questionnaire designed to measure attitudes to suicide, and the impact of particular circumstances on the thinking. This questionnaire can be used to compare individuals and groups of individuals, including those from different countries. Method: A questionnaire based on real life adversities was developed. Respondents are presented with vignettes of fictitious characters faced with a series of difficult circumstances (predicaments). Respondents are asked to decide whether or not these characters would experience suicidal thoughts, and if so, to what degree. Responses were given numeric values and totals represented the Suicidal Attitude (SA) for each responder. We also calculated Suicidal Thoughts Induction (STI) for each predicament. Answers from 647 responders were analysed using descriptive statistic, Cronbach's alpha and factor analysis. Results: Predicament related questions form a single scale with Cronbach's alpha 0.878. Psychometric characteristics suggest the measurement of a single construct related to SA. The predicaments could be ranked. No statistical difference in SA was found between males and females. The results suggest that there may be an association between social attitudes to suicide and suicide rates. Conclusion: Social attitudes link life predicaments to suicide as an inevitable outcome. High scores on the Predicament Questionnaire in a group could translate into high suicide rates in that group. This tool may have uses in suicide prevention and further research.

Предистория: Обичайно се приема, че негативните житейски събития могат да доведат до самоубийство. Цел: Да се състави въпросник, предназначен да измерва нагласата към самоубийство и влиянието на определени обстоятелства върху суицидните мисли. Този въпросник би могъл да се използва за сравняване на индивиди и групи от хора, включително от различни държави. Метод: Разработен е въпросник, основан на нежелани житейски ситуации. Представени са винетки на фиктивни персонажи, изправени пред различни неблагоприятни житейски събития (НЖС). Анкетираните бяха помолени да преценят дали тези персонажи биха имали мисли за самоубийство и ако да, в каква степен. На отговорите бяха дадени числови стойности, като общият сбор точки за всеки респондент отразява нагласата към самоубийство. Също така изчислихме индуцирането на суицидни мисли за всяко еднонеблагоприятно житейско събитие. Отговорите на 647 участници бяха анализирани с помощта на описателна статистика, Кронбах алфа и факторен анализ. Резултати: Въпросите образуват единна скала с алфа на Кронбах 0,878. Психометричните характеристики предполагат измерване на единична конструкт, свързан с нагласата към самоубийство. НЖС могат да бъдат класирани според степента, в която биха индуцирали суицидни мисли. Не е установена статистическа разлика в суицидната нагласа между мъже и жени. Резултатите показват възможна връзка между социалната нагласа към самоубийствата и техните нива. Заключение: Социалните нагласи са склонни да възприемат самоубийството като неизбежен изход от някои НЖС. Високите резултати от въпросника в дадена група биха могли да доведат до високи нива на самоубийство в тази група. Този инструмент може да има приложения за предотвратяване на самоубийствата, както и в по-нататъшни изследвания.

9. Marcus Aurelius on Suicide. Pridmore S, Varbanov S (2016) American Journal of Medical Research (Г 8.3)

ABSTRACT. Current medical theory states that all, or almost all, suicide is the result of mental disorder. The aim was to explore the work of Marcus Aurelius, to understand the view of suicide that was held when Stoics philosophy was at its apogee. Appropriate literature was examined. Marcus Aurelius (a leading Stoic philosopher and successful Roman Emperor) wrote that adverse circumstances, in particular, being unable to live in accordance with one's

beliefs, was sufficient justification for suicide. His work is an important link in the history of suicide.

РЕЗЮМЕ. Настоящата медицинска теория гласи, че всички или почти всички самоубийства са резултат на психично разстройство. Целта беше да се проучи работата на Марк Аврелий, за да се разбере възгледът за самоубийствотом във времето, когато философията на стоиците беше в своя апогей. За целта беше изследвана съответната литература. Марк Аврелий (водещ стоически философ и успешен римски император) пише, че неблагоприятните обстоятелства, в частност, неспособността да живее в съобразно собствените убеждения, е достатъчно основание за самоубийство. Работата му е важна част от историята на самоубийствата.

10.Роля на личностовите и фамилните фактори при употреба на алкохол и психо-активни субстанции сред юношите. Петров П, Хрусаров Д, Върбанов С, Радкова Г, Кожухаров Х, Куков К (2015) МедПост (Г 8.4.)

Употребата на алкохол и психо-активни субстанции (ПАС) сред подрастващите е значим проблем в областта на публичното здравеопазване по целия свят. Личностовите и социалните фактори подлежат на промяна и са сравнително лесна цел за ранни интервенции, затова познаването и изучаването на такива фактори, независимо свързани с употребата на алкохол и ПАС, сред децата и юношите, може да подпомогне разработването на ефективно стратегии за интервенции. Целта на настоящото проучване бе да се определят личните и фамилни фактори, асоциирани с употребата на алкохол и ПАС сред кохорта от юноши в 7 развиващи се страни от Азия, Африка и Европа, сред които и България. Цитираните литературни данни и настоящото проучване показват, че може да няма значима разлика по отношение на употребата на алкохол и ПАС между развитите и развиващите се страни. Културалните и религиозните особености на страните имат значително по-голяма роля, във връзка с употребата на алкохол и ПАС, в сравнение със социално-икономическия статус. Нужно е развитието на собствени или адаптиране на вече разработени програми за цялостен и училищно базиран подход при работа с юноши за превенция на употребата на ПАС. Насърчаването на участието в спортни и религиозни програми в училищната среда има протективен ефект както по отношение на употребата на ПАС, така и на избягване на рисковото поведение, свързано с тази употреба. Възможностите и

насочването за ранно консултиране, по отношение на детско-юношеската психопатология, особено свързана с поведенчески нарушения и хиперактивност, също има значим протективен ефект за употребата на ПАС и рисковото поведение.

Use of alcohol and psychoactive substances (PAS) on average grow up to be a significant health problem worldwide. Personal and social factors are subject to change and are relatively easy target for early intervention. The research of these factor could support the development of appropriate intervention strategies for children and adolescents. The aim of this study is to identify the personal and family factors associated with alcohol and PAS among a cohort of adolescents in 7 developing countries from Asia, Africa and Europe, including Bulgaria. The literature and the current study suggest, that the difference between developed and developing countries in terms of alcohol and PAS may not be significant. Cultural and religious patterns have more important role compared to socioeconomic status in relation to alcohol and PAS abuse. The countries should develop their own or adapt to already developed programs for school based approaches when working with adolescents to prevent the use of PAS. Encouraging participation in school sports and religious activities has a protective effect, both in terms of the use of PAS and in avoiding risky behavior. Opportunities for early counseling in relation to childhood and adolescent psychopathology, specifically those with behavioral disorders and hyperactivity, also have a significant protective effect on the use of PAS and risk presentation.

11.A Study on Stress Levels, Anxiety and Depression in Students at the Medical University of Varna. Kalcheva M, Stefanov H, Iliev D, Varbanov S, Yanchev Y (2017) Scripta Scientifica Vox Studentum (Г 8.5.)

Abstract

Introduction: The aim of the study was to assess the level of stress, anxiety and depression in students at the Medical University of Varna. Materials and Methods: We conducted a cross-section study between February 17, 2017 and February 24, 2017 involving 205 students at the Medical University of Varna. The students were of different age, gender and specialties - 76.6% (157) female, 23.4% (48) male, 17.5% (36) first- and second-year students, 20% (41) third-year students, 34% (70) fourth-year students, 20% (41) fifth-year students, 8.3% (17) sixth-year students. The number of medical students was 123, 50 were

pharmacy students, 9 - dental medicine students and 23 were students from other medical programs. We used three different questionnaires in our study - a stress-level questionnaire (PS-1) consisting of 14 questions, the State -Trait Anxiety Inventory (STAI) and the Patient Health Questionnaire (PHQ-2) Results: Experiencing situations as stressful `often` or `very often` was reported by 141 or 68% of the participants. The mean score of the stress questionnaire was 45.64 with a minimum of 23 and a maximum of 70 (Std. Deviation - 9.783). Score of (STAI) TR-A: Mean - 53.25 (Std. Deviation - 14.983), minimum - 20, maximum - 80. Score of (STAI) TR-B: Mean - 51.86 (Std. Deviation - 13.257), minimum - 20, maximum - 80. Score of (PHQ-2): Mean - 2.81 (Std. Deviation - 1.872), minimum - 0, maximum - 6. The results showed a positive correlation between stress and state-anxiety ($r = .745^{**}$, $p < .001$), trait-anxiety ($r = .750^{**}$, $p < .001$), depression ($r = .585^{**}$, $p < .001$). Conclusion: The students at the Medical University of Varna experience relatively high levels of cumulative stress. There is a positive correlation between stress, anxiety and depression. These results are alarming and need further examination and careful consideration.

Резюме

Въведение: Целта на изследването беше да се оцени нивото на стрес, тревожност и депресия при студенти от Медицински университет - Варна. Материали и методи: Проведохме срезово проучване между 17 февруари 2017 г. и 24 февруари 2017 г., в което участваха 205 студенти от Медицинския университет във Варна. Студентите са на различна възраст, пол и специалности - 76.6% (157) жени, 23.4% (48) мъже, 17.5% (36) студенти от първа и втора година, 20% (41) трети курс, 34% (70) четвърти курс, 20% (41) пети курс, 8.3% (17) шести курс. Броят на студентите по медицина е 123, 50 са студенти по фармация, 9 - студенти по дентална медицина и 23 са студенти от други медицински програми. В нашето проучване използвахме три различни въпросника - въпросник за нивото на стрес (PS-1), състоящ се от 14 въпроса, Въпросник за ситуативна и личностова тревожност (STAI) и скриниращ въпросник за депресивни преживявания (PHQ-2) Резултати: Преживяването на ситуацията като стресиращи `често` или `много често` се съобщава от 141 или 68% от участниците. Средната оценка на въпросника за стрес беше 45.64 при минимум 23 и максимум 70 (Std. Deviation - 9.783). Резултат от (STAI) TR-A: Средно - 53,25 (Std. Отклонение - 14,983), минимално - 20, максимум -

80. Резултат от (STAI) TR-B: средно - 51,86 (отклонение от Std. - 13,257), минимално - 20, максимум - 80. Резултат от (PHQ-2): Средно - 2,81 (Std. Отклонение - 1,872), минимум - 0, максимум - 6. Резултатите показва положителна зависимост между стрес и ситуативна тревожност ($r = .745^{**}$, $p < .001$), личностова тревожност ($r = .750^{**}$, $p < .001$), депресия ($r = .585^{**}$, $p < .001$). Заключение: Студентите от Медицински университет във Варна изпитват сравнително високи нива на кумулативен стрес. Има положителна връзка между стрес, тревожност и депресия. Тези резултати са тревожни и се нуждаят от допълнително изследване и внимателно обмисляне.

12. Оценка на суицидния риск в първичната здравна помощ. Варбанов С, Маринов П (2016) Българско списание за психиатрия (Г 8.6)

Всяко отделно самоубийство е лична трагедия, отнемаша преждевременно човешки живот и драмтично повлияваща семейството, приятелите, обществото. На всеки 3 секунди някой по света предприема опит за самоубийство. На всеки 40 секунди някъде по света умира човек, посягайки на собствения си живот. Всяка година около 1 милион жители на Земята загиват поради реализиран суицид. В световен мащаб самоубийството е сред десетте водещи причини за смърт, а сред младите хора на възраст 15-29 години то се нарежда на второ място. Опитите за самоубийство са между 10 и 20 пъти повече от реализираните суициди и са сред водещите причини за дни, загубени в нетрудоспособност. Тази статистика ясно определя суицидното поведение като актуален и сериозен психологически, икономически, социален и медицински проблем.

Each individual suicide is a personal tragedy – a premature elimination of human life with dramatic impact over family, friends and society. Every 3 seconds, someone in the world attempts a suicide. Every 40 seconds somewhere in the world somebody dies, terminating his life by himself. Each year, over 1 million people on Earth die of suicides. On a global scale, suicide among the top ten causes of death, and among young people (15-29 years of age) suicide takes the second place. Suicide attempts are 10 and 20 times more often than completed suicides and are among the leading causes for days of work disablement. These statistics clearly depicts suicidal behaviour as an actual and serious psychological, economic, social and medical problem.

- 13.Скрининг на депресивните и тревожни разстройства в общата практика. Върбанов С, Раловска С, Маринов П, Петрова А, Джорджанова А, Куков К. (2016) Българско списание за психиатрия (Г 8.7.)

Депресивните състояния са чести медицински събития със сериозни клинични, социални и икономически последици. Много важна е ролята на своевременното разкриване на депресивните състояния. Представени са резултатите от прилагането на скринингова система за откриване на депресивни и тревожни разстройства. Скринингът за депресивни и тревожни разстройства е ефективен и е уместно да се включи във всекидневната работа на общопрактикуващите лекари.

Depressive states are frequent medical conditions associated with serious clinical, social and economic consequences. Timely unveiling of depressive states is of fundamental importance. Results of application of screening system for depressive and anxiety disorders are presented. Screening of depressive and anxiety states is effective and suitable for implementation in daily activities of general practitioners.

- 14.Депресия в ендокринологията. Върбанов С, Раловска С, Маринов П, Петрова А, Джорджанова А, Куков К (2016) Българско списание за психиатрия (Г 8.8.)

Представен е преглед на депресивните състояния в ендокринологията – депресия и диабет, и влияние на депресията върху диабет; депресия, диабет и кардиоваскуларен риск; депресия и заболявания на тиреоидната жлеза – хипертиреозидизъм и хипотиреозидизъм; депресия и болест на надбъбречната жлеза- хиперкортизолизъм и хипокортизолизъм; депресия и поликистоза на яйчниците; климактерична депресия.

An overview of depression in endocrinology is presented – depression and diabetes and influence of depression on course of diabetes; depression, diabetes and cardiovascular risk; depression and thyroid gland disorders – hyperthyroidism and hypothyroidism; depression and adrenal gland disorders – hypercortisolism and hypocortisolism; depression and polycystic ovarian syndrome; climacteric depression.

- 15.Шизофрения и първи шизофреничен епизод – лечение. Стойчев К, Хрусафов Д, Кожухаров Х, Върбанов С, Куков К, Радкова Г, Петров П (2015) Медпост (Г 8.9.)

Социалното значение на шизофренията е огромно. Нарастващата социална дезадаптация в хода на болестта, липсата на категорично ефективен терапевтичен подход, обуславят високия икономически товар и значимостта на проблема. Лечението включва различни медикаментозни средства, най-често в комбинация с широк набор от психо-социални интервенции. Насочено е към намаляване на честотата и тежестта на психотичните екзацербации (релапси), редуциране на широк спектър симптоми, както и към подобряване на функционалния капацитет и качеството на живот. Въпреки напредъка на фармакологичните и психо-социалните средства за лечение същите все още в малка степен подобряват живота на пациентите. Съществуващите понастоящем лечения имат само частична ефективност и са свързани с множество странични ефекти. За да предоставят най-добрата възможна терапия на заболяването, клиницистите трябва да постигнат баланс между ползата на ефективността и цената на страничните ефекти по начин, съобразен с нуждите и потенциалните предположения на конкретния пациент. Дори докато очакваме разработването на по-ефикасни лечения с по-малко странични ефекти в бъдеще, в настоящия момент можем далеч по-добре да прилагаме наличните терапевтични възможности, постигайки по-добри резултати на индивидуално ниво и намалявайки изразените болезненост и смъртност, свързани с шизофренията.

The social importance of schizophrenia is enormous. The growing social disadaptation in the course of the disease, the lack of a categorically effective therapeutic approach, determine the high economic burden and the significance of the problem. Treatment involves a variety of medications, most often in combination with a wide range of psychosocial interventions. It is aimed at reducing the incidence and severity of psychotic exacerbations (relapses), reducing a wide range of symptoms, as well as improving functional capacity and quality of life. Despite the advancement of pharmacological and psychosocial treatments, they still have little improvement in patients' lives. Currently available treatments have only partial efficacy and are associated with multiple side effects. In order to provide the best possible treatment for the disease, clinicians must strike a balance between the benefits of efficacy and the cost of side effects in a way that is tailored to the needs and potential predispositions of the particular patient. Even as we look forward to developing more effective treatments with fewer side effects in the future, we can now far better apply the therapeutic options available, achieving better results at the

individual level and reducing the pronounced morbidity and mortality associated with schizophrenia .

16.Аспекти на защитното поведение в експертната практика. Матанова В, Куков К,Върбанов В, Маринов П, Джорджанова А, Петрова А (2013) Клинична и консултативна психология (Г 8.10.)

Симулацията, или защитно поведение, е основен проблем на съдебната психология и съдебната психиатрия. Тя е сравнително слабо изследвана и се доказва трудно в експертната практика. Публикацията осветлява някои аспекти на проучванията върху симулацията през призмата на клиничната и съдебната психология. Практическата стойност на продължителното наблюдение и кликопсихологичните изследвания се обсъждат в детайли. Особено ценни в тази насока са проективните и специализираните психологични методики.

Simulation or defense behavior is a major problem in forensic psychology and forensic psychiatry. It is a relatively poorly researched and proved difficult in the expert practice. The publication highlights some aspects of the simulation studies in terms of clinical and forensic psychology . The practical value of continuous monitoring and clinic-psychological research are discussed in details. Especially valuable in this respect are projective and specialized psychological methods.

17.Трансдиагностични характеристики на самоубийството. Върбанов С, Маринов П, Петров П (2014) Топмедика (Г 8.11.)

Самоубийството представлява сериозен психологически, социален и икономически проблем, засягащ не само семейството на пострадалия, но и обществото като цяло. Около 80% от извършилите самоубийство са посетили лекар през последната година преди суицида, като по-голямата част от тях - през последния месец. Това показва сериозната роля и отговорност на медицинския специалист в разпознаването на суицидният потенциал и вземането на мерки за превенция на самоубийството. За осъществяването на тези задачи е необходимо не само активно да се мисли за проблема, но и да се познават неговите основни характеристики, рисковите фактори и начините за реагиране.

Suicide is a serious psychological, social and economic problem affecting not only the victim's family but also society as a whole. About 80% of those who committed suicide visited a doctor in the last year before the suicide, with the

majority of them in the last month. This demonstrates the serious role and responsibility of the healthcare professional in recognizing suicidal potential and taking measures to prevent suicide. In order to accomplish these tasks, it is necessary not only to actively think about the problem, but also to know its main characteristics, risk factors and ways of responding.

18.Стрес-диатеза модел на суицидното поведение. Върбанов С (2019)
Мединфо (Г 8.12.)

Идентифицирани са голям брой рискови фактори за самоубийство, както и такива, които имат превантивна роля. Въпреки това те не са сигнал за непосредствена опасност и нямат пряка причинно-следствена връзка със суицидния акт, а по-скоро служат като насоки за оценка на относителния риск от суицидно поведение в контекста на актуалната клинична картина и психо-социална обстановка. Рискови фактори могат да бъдат категоризирани в обяснителни модели, които могат да спомогнат за разбирането на суицидното поведение и да улеснят оценката на суицидния риск. Приложимостта на подобен модел на стрес-диатеза към суицидното поведение и неговите последици за нашето разбиране за динамичния му характер предстои да бъде демонстрирана. Взаимозависимостта на компонентите на стреса и диатезата би означавала също така, че интервенциите, насочени към диатезата, могат да намалят и експозицията на стресови фактори, а облекчаването на ефекта от стреса би повишило ефикасността на терапевтичните интервенции.

A large number of risk factors for suicide have been identified as well as those with a preventive role. However, they are not an immediate danger signal and do not have a direct causal link with the suicidal act, but rather serve as guidelines for assessing the relative risk of suicidal behavior in the context of the current clinical picture and psycho-social situation. Risk factors can be categorized into explanatory models that can help to understand suicidal behavior and facilitate the assessment of suicidal risk. The applicability of such stress-diathesis model to suicidal behavior and its implications for our understanding of its dynamic nature remains to be demonstrated. The interdependence of stress components and diathesis would also mean that diathesis-targeted interventions could also reduce exposure to stressors, and alleviating the effect of stress would increase the effectiveness of therapeutic interventions.

19. Синдром ли е родителското отчуждение? Върбанов С (2019) e-Journal VFU (Г 8.13)

През последните години понятието „синдром на родителско отчуждение“ се среща все по-често в съдебните практики в България. То все още е трудно разбираемо, неясно, включително за професионалистите от правосъдната, социалната и здравната система, като в същото време достъпната информация за него е противоречива. Въпреки че теорията за синдром на родителско отчуждение не е научно доказана и не е призната от повечето професионални организации, терминът се използва все по-широко от юристи, социални работници и експерти по психично здраве. От друга страна отчуждаващото поведение от страна на родителя и последващото отчуждение са реален феномен, водещо до тежки и дълготрайни последици както за детето, така и за родителите. Настоящата статия прави критичен анализ на теорията на Ричърд Гарднър и приложението и в експертната практика.

In recent years, the concept of "parental alienation syndrome" has become increasingly common in case law in Bulgaria. It is still difficult to understand, unclear, including for professionals in the justice, social and healthcare systems, while at the same time the information available about it is contradictory. Although the theory of parental alienation syndrome has not been scientifically proven and is not recognized by most professional organizations, the term is increasingly used by lawyers, social workers and mental health professionals. On the other hand, the alienating behavior on the part of the parent and the subsequent alienation are a real phenomenon leading to severe and lasting consequences for both the child and the parents. This article makes a critical analysis of Richard Gardner's theory and its application in expert practice.

20. Съдебнопсихиатрични аспекти на насилието над деца. Върбанов С (2019) e-Journal VFU (Г 8 .14)

В последните години темата за отношението към децата, в това число и насилието спрямо тях, е все по-актуална. Често при обвинения в насилие се налага изготвянето на съдебнопсихиатрична експертиза, както на родителите, така и на децата. Статията разглежда предизвикателствата и спецификите на експертната работа в случаите на пренебрегване, физическо, психическо и сексуално насилие, както и сравнително редкия синдром на Мюнхаузен чрез прокси.

In recent years, the topic of treatment of children, including child abuse, has become increasingly relevant. Often, with allegations of abuse, forensic psychiatric expertise is required for both parents and children. The article examines the challenges and specifics of expert work in cases of neglect, physical, mental and sexual abuse, as well as the relatively rare Munchausen syndrome by proxy.

21. Оценка на суицидният риск. Върбанов С, Петров П, Хрусанов Д, Кожухаров Х, Радкова Г, Куков К. (2017) GP News, 18 (Г 8.15.)

Статията се фокусира върху подхода към пациента и поведението на лекаря при извършване на оценка на суицидният риск. Посочени са добри и лоши практики, насоки за действие при установяване на риск от суицидно поведение, развенчани са някои популярни митове за самоубийството.

The article focuses on the approach to the patient and the physician's behavior when evaluating suicide risk. Good and bad practices are outlined, guidelines for action in case of risk of suicidal behavior, and some popular myths about suicide are debunked.